

La Gala de Queralt, un exemple de Festa Major dels santuaris pirinencs

*Verge de Queralt Sagrada,
puix sou Vos la Tresorera
del Tresor Celestial
recaptau-nos Vos la Glòria,
Mare de Déu de Queralt.*

Goigs de la Verge Maria de Queralt, Imprès per Ioan Iolis Barcelona, cap el 1710

*De Berga pastora,
Verge de Queralt,
d'eix cel que us corona
guiau-nos a dalt.*
Jacint Verdaguer, 1888

Pel poble berguedà (hi ha) una trinitat peculiaríssima; tres pilastres ben diferents, però tant harmòniques, fermes i robustes que no hi ha poder humà que pugí enderrocar-les: El Santuari de Queralt, El Pi de les Tes Branques i La Patum.
Antoni Sansalvador, 1916

Per veure aquest País, Berga sembla que té preparat per al turista el santuari de Queralt. La Balconada és prodigiosa la presència de terra és tan abassegadora que us sentiú com abrigat dins les mateixes entranyes del país.
Josep Pla 1961

Queralt tota una història

Queralt és el santuari marià que hi ha a sobre de Berga. De sempre tots els catòlics berguedans han mirat cap a Queralt en temps pau, de guerres o penúries. Queralt és un lloc de devoció per als catòlics, ple d'història (fou caserna i presó per les carlinades) un paratge per contemplar la natura i fer excursions, per llançar-se en ala delta i parapent, per fer-hi escalada, per anar a collir bolets... Però per

Ramon Felipó
i Oriol, advocat i
dinamitzador del
Berguedà

sobre de tot, és el santuari de la Mare de Déu.

La imatge de la Mare de Déu és una de les marededéu trobades tan freqüents a Catalunya. La llegenda de la troballa la va recollir el pare Camós al segle XVII. La imatge actual és tal com va quedar després de la restauració efectuada l'any 1916 per Renart sota la direcció de l'arquitecte Martorell. L'oreneta que porta a la mà li va ser incorporada també llavors. Jacint Vilardaga es va mostrar molt crític amb els treballs de restauració quan afirmava: "la mirada y facciones de la virgen, tengan alguna mayor dureza, de que carecía antes de la restauración verificada y que se haya añadido a la imagen el aditamento de una golondrina, colocada en el dorso de su mano derecha; ave, de la cual nadie tenía la menor noticia. El público bergadán, en general, no ha aplaudido tales modificaciones; así como tampoco recibió con gusto que se suprimiese el vestido de la imagen y se dejase en estatua". A la mà de

la imatge, fins aleshores, solien posar-hi un petit ram de flors.

La façana de l'església i el nou campanar de l'any 1966 són obra de l'arquitecte Josep Antoni Coderch de Sentmenat. Aquesta obra es va poder fer perquè Coderch era un bon amic de mossèn Ballarín, que ho explica d'aquesta manera: "En Coderch va pujar a casa, li havia demanat de fer-me la façana de Queralt. –Mossén ya la tiene hecha, abra este arco–. Va passar més de quinze dies ajupit al tauler per a trobar-me una altra sortida. Jo tenia por que la gent de Berga trobés aquella façana massa senzilla. –No hay otra salida, dejémosla con el arco abierto–. La gent de Berga de primer, van arrufar el nas; ara n'està contenta. En Coderch també n'estava content; la façana de Queralt és a tots els reculls de les seves obres. Al despatx, tremejava amb la fotografia dels Trade." Coderch va ordenar tota la façana, la va netejar i en va crear un nou eix de simetria. Ara sembla com si la façana queraltina sempre hagués estat així de senzilla, neta i grandiosa. Però sense Coderch ben segur que haguera estat una altra cosa. El campanar vol recordar que a Queralt hi havia hagut el castell del trobador Guillem de Berguedà.

Martí de Riquer, quan parla de Guillem de Berguedà, diu que a prop de l'església de Sant Pere de Madrona "Al norte de la ciudad de Berga, a unos veinticinco minutos de acceso a pie, y un poco más arriba se encuentra el famoso santuario de Queralt. Frente al santuario se levanta el imponente tozal llamado Castell Berguedà, de muy difícil acceso, en cuya cima

hay restos de fortificaciones apreciables en dibujos y fotografías de principios de nuestro siglo y de las que conservan memoria personas de Berga, hoy de cierta edad, que de muchachos escalaron el tozal. Todo este conjunto (iglesia de sant Pere de Madrona, santuario de Queralt y tozal de Castell Berguedà) pudo ser llamado Madrona desde el siglo VIII, todavía XII y más adelante; y podríamos arriesgar la hipótesis de que las ruinas de fortificaciones existentes en la cima de Castell Berguedà podrían haber constituido parte, tal vez un puesto o torre de vigía, del castillo de Madrona. Es seguro pues, que el castillo de Madrona se encontraba en esta zona del Berguedà, muy cerca de la ciudad de Berga; y es muy posible que en el siglo XII conviviesen las dos denominaciones: 'Castell de Madrona' y 'Castell de Berguedà'. Desde este castillo, que debía de ser impresionante, el trovador podía dominar con la vista gran parte del Bajo Berguedà y tenía a sus pies la ciudad de Berga". En un altre text Riquer afirma: "El castell que als documents i a la vida és anomenat de Madrona correspon a la fortificació que coronava l'imponent tossal anomenat Castell Berguedà, que s'alçava davant el santuari de Queralt". Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, va residir a Berga durant els anys de la guerra contra Napoleó. Vivia al palau dels Peguera de l'actual plaça de Sant Joan. Per saber qualsevol cosa de Berga d'aquells anys cal acudir sempre a aquest dietari. De la seva excursió del 10 de juny de 1809 a Queralt va escriure: "Dissabte, destinat est dia per pujar nosaltres al cim de la muntanya de Queralt, per visitar a aquelles sagrades imatges de Maria Santíssima de son Divino Ninyo Jesús, baix lo títol de Queralt (protectora i defensora que és d'esta real vila de Berga i son territori). Ha amanscut lo cel més embromat que serè i, no tement nos de pluja, per ara hem executat esta devota romeria, allí dalt a aquell santuari, en dos divisions. La primera, a cinc hores del matí, que es componia de la marquesa de Castellbell amb los dos nois, Antonet i Tano, lo doctor Bardolet i lo pare Soler. La segona ha sigut a set hores. D'esta, ma germana i cunyat, lo baró o baronesa de Rocafort, des de casa del Mariano

La Mare de Déu vestida

La Mare de Déu despullada

La Mare de Déu quan va tornar de Barcelona

Ferreres, en la que allogen, a la vora de la Plaça i Portal de Sallagossa (l'actual Plaça de les Fonts); lo pare Plàcido; lo Po Maria; fill hereu de dits baró i baronessa; lo Tano i jo; lo Pere Rondoni, com criat, amb tot que rossellonès, home de bé i lo lacaio, mossèn Segimon Ponça. Est passeig, des de la porta falsa de l'hort d'esta casa, ja l'hem començat pujant, tot seguit pel penós empedrat a la vora de la església i convent de sant Francesc i amunt sempre, trepitjant pedres, i des d'un portal. Així també, deixant a la dreta lo castell d'esta vial i deleitava lo camí, fora de lo molt pedregós, tants sortidors d'aigua en canals de fusta, que corria per sobre i per sota”.

“Hem entrat a reposar un poc en la primera capelleta de Sant Jacint, com a primera estació. Hem fet un segon descans a la capelleta de Sant Jaume i després a l'altra de Nostra Senyora dels Dolors. Encara teniem molt que pujar fins dalt a Queralt. Per últim, després de suar un poc en pujada tan difícil (a Déu gràcies), hi som arribats, cerca de nou hores. Hem entrats a aquella hospederia, d'una entrada d'allò ben capaç, amb dos amples escales de pujada a la sala i, des d'esta, als aposentos, provistos de llits i demás necessari de conveniència, amb bones

xemeneies o escalfapanxes solent fer-hi, en casi tot l'any, fred. Nos hem tingut que escalfar, com si ens trobéssim en lo mes de febrer. Primerament anàrem al principal objecte, per el qual havíem pujat allí dalt a Queralt, est, visitar i pregar a la celestial Senyora Reina i Emperatriz del cel i terra, Maria santíssima, en son devot santuari, que luego d'haver-se preparat lo pare Plàcido, celebrà la santa missa en l'altar major. L'església conté quatre capelles per part, amb alguns retaules d'escultura i dorat, emperò sobrasalient a tots estos, lo major, que ja li correspon, sent-hi Maria Santíssima de Queralt, protectora de la vila de Berga i de tot son territori”.

“Antes de dinar, tots en comunitat hem dit lo rosari a la Mare de Déu portant-lo lo doctor Bardolet, i, per major obsequi, hem cantat los goigs a la que, després de Déu Nostre senyor, devem posar tota nostra confiança en les presents calamitats de guerra i malalties. Se'ns ha avisat per dinar a punt de migdia, portant-se ja l'escudella a la taula, nos hem acomodats en bancs, en lo llarg de la taula i, en dos silles poltrones de banqueta o de les de braços, un servidor de vostès i en l'altra. Per primer fonament a la panxa, l'escudella de fideus amb alguna xirivia, no sé si també amb alguns grans d'arròs, nos ha sigut ben gustosa per lo un xiquet espessa i ben covada. Nos hi ha comparegut, allí, precipitadament, lo marquès de Setmenat. Amb un brinco ell, de cames i peus, se n'ha pujat al banc i sentat-s'hi per fer-nos companyia en la taula, lo dit marquès de Setmenat, a més d'estes viandes tinguérem plat de faves amb cansalada i botifarra, plat de samfaina, platillo de carn amb suc, i lo anyell rostit. Lo pa era prou bo i lo vi dolcet que, per postres tinguérem un mató xic i un mató gros

de llet. Després de dinar, nos em escalfat un poc a l'escalfapanxes. Sent molt posat en raó, antes de baixar a la vila de Berga, pujar al cambril per besar la mà de la Mare de Déu quina com tan hermosa que té la Santíssima Verge, blanca i colorada, a més de respectuosa, com de bonica minyoneta de catorze o quinze anys, qual vestia lo vestit de seda amb flors de plata, aplicant el pit, amb la mà esquerra a son Divino Ninyo i en la dreta empunyant un ram de flors blanques amb corona imperial, amb raigs i estrelles de plata en son cap i del Bon Jesús. Nos contemplàrem després una estona cara tan peregrina i despedint-nos-en amb altra Salve”.

Jacint Verdaguer va hostatjar-se a Queralt l'any 1887. Des del santuari el 2 de setembre va escriure una carta al seu amic el canonge vigatà Jaume Collel: “He seguit tos passos per Borredà i la Nou, més he tirat endavant fins a Queralt, a on passaria de bona gana una quinquenada, tan encisat n'estic! Més ja que vols anar a Banyuls, baixaré a Berga dilluns matí, i lo mateix dia arribaré a Barcelona, si Déu plau, a on t'esperaré. Ja et parlaré d'aquest santuari Perla dels santuaris marians de Catalunya”.

Queralt sempre ha estat molt visitat. Grans noms de la literatura han escrit textos queraltins: a més de Jacint Verdaguer, Josep Pla, Prudenci Bertrana, Aurora Bertrana, Joan Perucho o Pío Baroja, Espinàs, Porcel..., i del món de l'excursionisme o geògrafs com Artur Osona, Cèsar August Torres, Cels Gomis, Carreras Candi..., que han parlat de Berga i Queralt en els seus textos.

Marià Fortuny i d'altres pintors

El pintor Marià Fortuny va viure a l'any 1854 a Berga. El canonge de la catedral de Tarragona Antoni Cassú va facilitar-li el contacte amb la família berguedana dels Blanchart perquè pogués instal·lar-se a la casa seva. Fortuny tenia 16 anys i es va creure convenient que li convenia marxar d'una Barcelona que era amenaçada pel còlera. Fortuny sempre anava amb els seus llapis; es diu que uns devots berguedans li encomanaren que fes un dibuix de la Mare de Déu de Queralt que tres anys més tard va deixar fet. Fou gravat per Lechard a Barcelona per compte del canonge Antoni Cassú. Mossèn Ribera diu que les despeses de fer les estampes anaren a càrrec del devot queraltí Jordà. Per tant, les planxes del gravat no van ser fetes fer pel mateix Fortuny.

D'altres artistes plàstics han fet també estampes de la imatge de la Mare de Déu de Queralt com Junceda, Joan Vilanova, Josep Maria de Martín, Antoni Gelabert, Jaume Capdevila (Kap), Hontangas... Aquest darrer va créixer i viure molts anys a Queralt, on els seus pares exercien d'ermitans.

La coronació canònica de l'any 1916

Per la coronació a Berga es va inaugurar una de les primeres oficines de la Caixa de Pensions de Catalunya i una nova il·luminació dels carrers. La festa va tenir l'ajut del cap de la guàrdia urbana de Barcelona Manuel Ribé com a cap de protocol, que a les seves memòries relata algunes divertides anècdotes que s'han anat repetint de pares a fills a Berga. Tota la premsa berguedana, catalana i àdhuc madrilenya es va fer ressò d'aquesta festa. El 3 de setembre, el dia assenyalat per fer la coronació, a les deu del matí va haver-hi un

Coronació de la Mare de Déu de Queralt. Foto Lluís Colomer OFM

solemne pontifical a la parròquia de Berga oficiat pel nunci, en representació del papa Benet XV, amb l'assistència de totes les autoritats eclesiàstiques i civils catalanes, un ministre de Madrid i la infanta Isabel la Xata, les Juntes de la Coronació i el tot Berga. Acabat l'ofici, mossèn Ribera va llegir des de la trona la butlla pontifícia, més tard la imatge es va portar fins al cancell de la parròquia, precedida per les banderes de tots el gremis de Berga, la infanta i la resta d'autoritats. El nunci va coronar la Mare de Déu de Queralt al capdamunt de les escales de la plaça de Sant Pere al cancell de la parròquia. Vilardaga explica: "entre los entusiásticos aplausos y aclamaciones de la muchedumbre, los acordes de la Marcha Real ejecutada por la música del batallón de Reus, seguidos por las descargas nutridas de un piquete de somatenes, y las armonías del himno cantado por el Orfeó Berguedà, debidamente reforzado con otros elementos y el tenor Viñas". L'impacte de la coronació fou tan gran que Berga, cada 25 anys, ho torna a commemorar amb una gran festa.

La Gala i les altres festes de Queralt

La Gala de Queralt, la festa major del santuari, és el 8 de setembre (la Novena a Queralt comença 9 dies abans de la Gala, el 31 d'agost, sant Ramon).

- Pujada del poble de Berga a Sant Marc, pel vot del poble, el 25 d'abril.
- Pujada del poble Avià el darrer diumenge de setembre.
- Pujada del poble de la Vall dan a Queralt per la Pentecosta.

Sant Marc

La Mare de Déu de Queralt fou baixada per combatre una plaga de la llagosta el 19 de juny de 1687. Mossèn Ribera, citant un extracte procedent d'una còpia d'un volum del *Llibre Verd* de l'ajuntament, desaparegut al final de les guerres carlines, diu: "fou els cas que en arribar dita miraculosa Imatge sobre els molins darrera de el castell, aparegué una diadema o corona al cel que era, segons podia divisar-se, del color de l'arc iris. I el raig de sol era enmig de dita diadema, i continuà estant sobre la santa Imatge servint de dossier a tan sobirana Reina fins que la processó fou a l'església del convent de santa Magdalena, fora les muralles de la Vila, on eixiren amb el tàlem, capes i bordons a acompanyar i rebre dita Santa Imatge, i en estar el sant simulacre de Maria Santíssima

de Queralt cobert amb el tàlem, s'apagà i esvaí aleshores la miraculosa diadema que el cel havia posat sobre la santa Imatge per tributar-li el degut culte i veneració i ensenyar-nos a nosaltres com hem de venerar-la. D'aquest miraculós prodigi fan fe moltíssimes persones fidedignes a qui jo, Josep Altarriba, notari d'aquesta vila, he oït referir-ho". Per tenir memòria d'aquests fets es va construir la capella de l'Oratori o Queralt Xic, i cada any el poble de Berga hi puja el 25 d'abril, sant Marc, en vot popular.

Els goigs vells de la Mare de Déu de Queralt ja deien a l'edició de l'any 1750 d'aquest fet:

*De la llagosta, i pestilència,
esta comarca lliurareu
a Berga salut donareu
sols amb vostra presència
d'ella sereu venerada
per única defensora.*

La Gala

Nou dies abans de la Gala cada tarda es fa la Novena a Queralt. Això antigament era tot un metòdic ritual, ja que la gent pujava al santuari a peu; després, quan es va fer la carretera, es va fer un servei d'autocars i ara tothom hi va com vol o com pot. El dia de sant Ramon (el 31 d'agost) comença la Novena. De novenaris dedicats a la Mare de Déu de Queralt n'hi ha una bona colla. Les primeres són de l'any 1794, 1812, 1869 i 1896. Els dels mossens: Bonaventura Ballús, de l'any 1878, més tard de Joan Santamaria, l'any 1928, potser la més coneguda. N'hi ha –encara– d'inèdita que la feta pels mossens: Climent Forner i Josep Maria Ballarín (l'antic capellà custodi de Queralt).

A Berga, cada 8 de setembre és festa, i festa grossa a Queralt. Amb la vetlla de la nit, quan el jovent puja al santuari "per fer companyia" tota la nit a la Mare de Déu, comença la Gala. Abans es feien uns focs de camp, organitzats per l'escoltisme catòlic berguedà, que sempre eren molt entretinguts. Hi ha ofici solemne al santuari; com si fos un diumenge de Corpus tots els capellans de Berga puguen a concelebrar l'ofici. La missa és cantada com les d'abans, el poble segueix les musiques que canta l'Orfeó Berguedà i el moment de màxima exaltació emocional es quan després de l'ofici es canta l'*Himne de la Coronació*, amb lletra de Ferran Agulló i música d'Antoni Ribera. Per la coronació de l'any 1916 el va cantar el tenor Vinyes; n'hi ha un disc de vinil cantat per Emili Vendrell, el pare (va ser el seu darrer enregistrament).

Cada any s'elegeixen els capitans de la Gala. Sempre eren dos homes solters i dos matrimonis acompanyats d'un mossèn, però des de fa més de trenta anys, amb molt bon criteri, s'hi ha afegit dues noies capitanes. Els capitans, que eren qui tradicionalment pagaven i/o organitzaven la festa, han vist molt reduïdes les seves funcions: ocupen un lloc destacat al presbiteri per l'ofici i tenen la facultat de nomenar els seus successors, que seran els capitans de l'any següent. Més que un goig, és un privilegi i honor el fet de poder ostentar aquest càrrec, que per a tot berguedà només és equiparable al de ser administrador de La Patum.

BREU BIBLIOGRAFIA QUERALTINA

PLA, JOSÉ *Nuestra Señora de Queralt, Relación de los prodigios de Ntra. Sra. de Queralt y las vicisitudes por las que ha pasado el Santuario*. La Hormiga de Oro, Barcelona, 1893.

RIBERA, BONAVENTURA *Memòria Històrico-Descriptiva del Santuari de Nostra Senyora de Queralt*. L'Estampa Renaixença, Barcelona, 1904.

POSTIUS, JOAN *Guía de Berga y de su comarca y del Real Santuario de Queralt*, Editorial del Corazón de María, Imprenta Ibérica, Madrid, 1916.

SANTAMARIA, JOAN *La Mare de Déu de Queralt. Resum Històric i novena, amb fotos de Fra Frederic de Berga*. Foment de la Pietat Catalana, Imprenta Poncell, Igualada, 1928.

ARMENGOU, JOSEP *El Santuari de la Mare de Déu de Queralt*, Ed. Montblanc: Granollers, 1971. Introducció geogràfica de Jordi Riu Puigdomenech i apèndix d'excursions d'Agustí Mariné.

BALLARÍN, JOSEP MARIA *Queralt, Rasos de Peguera*. L'Albi, Huch. Berga, 1988.

FELIPÓ, RAMON *Queralt, el Santuari de la Mare de Déu*, Llibres de l'Índex, tercera edició, Barcelona, 2013.